

Posudek disertační práce

Název: *Vzdělanostní aspirace mladých lidí vychovávaných v dětských domovech v České republice na prahu sekundárního a terciárního vzdělání.*

Autor: RNDr. Jana Motyková

Vedoucí práce: prof. Dr. Hab. Boguslav Sliwerski

Studijní obor: Pedagogika

Předložená disertační práce je tematicky aktuální, zpracování tématu je společensky prospěšné s ohledem na problematiku života mladých lidí vychovávaných v dětských domovech a jejich vzdělanostní aspirace. Tématem patří disertační práce ke studijnímu oboru Pedagogika. Název práce odpovídá jejímu obsahu. Disertační práce je obsáhlá. Autorka zpracovává téma v různých souvislostech, které s názvem více či méně souvisejí, avšak také způsobují odpoutání pozornosti od hlavního tématu.

Cíl práce je částečně formulovaný v úvodu, jeho vyjádření je poměrně vágní. Autorka konstatuje, že v teoretické části se jedná o „seznámení s hlavními východisky sociální pedagogiky, popis systému náhradní rodinné péče v ČR a ve vybraných evropských státech, charakteristiku českého vzdělávacího systému atd.“ Podle mého názoru v tomto případě nejde ani tak o formulaci cíle teoretické části práce, ale o výčet kapitol, které tvoří teoretickou část práce. Jasně formulovaný cíl jsem nenalezla ani pro empirickou část práce. V úvodu se autorka pouze vyjadřuje, s kým byly realizována dotazníková šetření a vedeny rozhovory, na co byly zaměřeny. Teprve v sedmé kapitole (Realizace vědeckého výzkumu) autorka zmiňuje výzkumný problém (ne však cíl) – „popsat faktory, které mají významnou vazbu na vzdělanostní aspirace a volbu vzdělávací dráhy u mladých lidí vychovávaných v dětských domovech v ČR“.

Disertační práce je rozdělená na část teoretickou a empirickou. V teoretické části se autorka zabývá v první kapitole teoretickými východisky sociální pedagogiky v ČR. Druhá kapitola je věnována náhradní výchovné péči v ČR. Obsahem třetí kapitoly je problematika vzdělávání v ČR, vzdělanostních nerovností, volby vzdělávací dráhy. Ve čtvrté kapitole je pojednáno o

vzdělanostních aspiracích. V páté kapitole je soustředěna pozornost na výzkumnou metodologii (teoretická nebo empirická část disertační práce?). Následuje šestá kapitola, ve které je shrnuta teoretická část disertační práce. Sedmou kapitolu tvoří realizace vědeckého výzkumu a osmá kapitola je věnována diskusi a závěrům výsledků. Celá práce je zakončena závěrem a shrnutím. Domnívám se, že autorce nejsou jasné hranice mezi teoretickou a empirickou částí.

Snahou autorky je uchopit téma co nejširěji, v souvislostech, jak již bylo řečeno. Autorka je zřejmě vedena snahou o „maximální vysvětlení tématu“. Je patrné, že musela prostudovat velké množství odborné literatury, což v práci také dokladuje, a je to chválihodné. K sepsání disertační práce má sice dostatečný teoretický přehled, ale na druhé straně množství doplňujících anebo příliš obecných informací, které se snaží „za každou cenu“ uplatnit, zahlcuje text. Čtenář se ztrácí v obsahu a musí se hodně soustředit, aby mu neunikla návaznost s hlavní linií textu. Domnívám se, že se autorka měla více zamyslet nad tím, co je pro zpracovávané téma opravdu důležité, jaký použít teoretický kontext, jaké okolnosti pouze naznačit v několika větách a ne na mnoha stranách, co je naopak třeba řešit dopodrobna. Za zajímavě a pečlivě zpracovanou považuji druhou kapitolu s uplatněním komparace v podkapitole 2.5 a přehledným shrnutím hlavních myšlenek. Příliš rozsáhlé jsou podkapitoly 1.1, 3.2, 3.4 atd., u nichž si myslím, že v tomto rozsahu jsou ve vztahu k tématu i zbytečné. Naopak příliš krátká a rozsahem nevyvážená s jinými kapitolami s ohledem na význam shrnutí myšlenek a východisek z teoretické části práce se mi jeví šestá kapitola. V kapitole páté bych ocenila, kdyby autorka pracovala především s výsledky zjištění a vytvořila srovnávací studii, místo toho, aby představovala metodologii výzkumů. V empirické části práce se autorka opírá o kvantitativní i kvalitativní výzkum, kterými směřuje k deskripci zkoumaného problému. I když je její přístup ke koncepci, realizaci a vyhodnocení výzkumu velmi usilovný, přesto se ani zde nevyhnula chybám a nedostatkům. Mezi uvedenými informacemi jsem nenašla operacionalizaci proměnných, za nedostatečně vysvětlený považuji způsob vyhodnocování hypotéz, naopak mi přijde vykonstruovaný. Jakými metodami zjišťovala autorka statisticky významné rozdíly mezi proměnnými? Určitě je nedostatečné vyhodnocovat výzkumnou otázku a hypotézu zjištěním odpovědí na pouhé dvě otázky dotazníku (a ještě k tomu přímé otázky) a stručných odpovědí od několika partnerů v rozhovoru. Například ot. č. 2 a č. 6

vyjadřují podle autorky klima školy, což se rozhodně nedomnívám. A které otázky se v této souvislosti týkají vzdělanostních aspirací?

Mám výhrady ke koncepci práce, k logickému řazení kapitol. Metodologie výzkumu patří do empirické části, tedy až za shrnutí teoretické části disertační práce, které je pojato jako šestá kapitola. Není mi jasné, proč autorka v rámci metodologie výzkumu vysvětluje základní pojmy (s. 106), přičemž se nejedná o operacionalizaci proměnných.

V celém textu občas dochází k opakování již řečeného, i když v různých kontextech. Je možné to považovat za vhodné v případě připomenutí a zdůraznění informace, ale také za nevhodné, vede-li to k „bobtnání“ textu a obávám, že i sama autorka ztrácí přehled o tom, co již zmiňovala. Jako příklad mohu uvést opakování informací v podkapitolách 7.1 a 7.2 a kap. 8.

Konkrétní poznámky a připomínky k obsahu disertační práce:

- Str. 10 – diskutabilní myšlenky převzaté od jiných autorů např. Śliwerského (2003), „V moderní, demokratické a tržně orientované společnosti znamená výchova ztrátu svobody a podřízení jedinců závazným normám pomocí školy a učitelů.“ Jaký má názor autorka?
- Str. 12 – pojetí sociální pedagogiky od Ondrejkooviče, jaký má autorka názor na toto pojetí a setkala se i s pojetím jiných slovenských autorů, kromě těch, které uvedla v práci?
- Str. 55 - alarmující zjištění, že 15% žáků, přijatých do 1. ročníku odchází ze vzdělávání, aniž by získali výuční list, v čem je podle autorky příčina?
- Str. 76 – závěry z mezinárodních výzkumů poukazují na to, že víceletá gymnázia neposkytují výrazně kvalitnější vzdělání a nestudují na nich ty nejtalentovanější děti, ale děti ze vzdělanějších a lépe situovaných rodin. Jak to souvisí s tématem disertační práce?

Práce s literaturou: Z hlediska počtu a odborného zaměření pracovala autorka s odpovídajícím výběrem titulů především z českého, ale cizojazyčného jazykového prostředí. Odkazy na použitou literaturu odpovídají normě.

Formální zpracování textu: Práce je přehledná a esteticky upravená. Škoda, že se v práci vyskytují poměrně časté chyby při přepisu textu, překlepy. Chybí mi sjednocení jmen

uváděných autorů, jejichž myšlenky byly v práci použity (např. Laurenčíková, K. Laurenčíková, prof. Matějček). Nesprávné je uvádění tečky za číslem kapitoly. Lepšímu porozumění textu a přehlednosti obsahu by možná pomohlo, kdyby na začátku kapitol bylo stručné upozornění na jejich obsah (o čem kapitola bude, co se v ní bude řešit) se zdůvodněním (proč bude kapitola takto koncipována). Na konci všech kapitol mohlo být shrnutí nejdůležitějších závěrů.

Shrnutí:

V disertační práci je řešeno zajímavé a aktuální téma, které odpovídá studovanému oboru. Cíle jsou vymezeny v úvodu práce jen částečně a k tomu vágně. Přesto lze „vytušit“ směřování výzkumu studované problematiky. Autorce se jedná o deskripci faktorů, které mají významnou vazbu na vzdělanostní aspirace a volbu vzdělávací dráhy u mladých lidí vychovávaných v dětských domovech v ČR. Autorka jmenovala sociální prostředí, sebepojetí žáka a motivaci, význam vzdělání pro život a trh. S jistou dávkou tolerance lze tedy konstatovat, že autorčiny záměry byly v této disertační práci naplněny. Ke koncepci teoretické části práce mám výhrady. Doporučila bych jiné uspořádání kapitol, přičemž některá dílčí témata bych neřešila vůbec nebo v mnohem menším rozsahu. Teoretický kontext byl založen na různých souvislostech, které odvádějí pozornost od hlavního tématu a vedou k opakování již uplatněných myšlenek. Výzkumný design je zvolený správně. Empirická část na základě uplatněných dotazníků, rozhovorů a následné deskripce přináší zajímavá zjištění, které autorka srovnává s výsledky jiných výzkumů. Koncepce, realizace a zpracování výzkumu vypovídají o snaze autorky vypořádat se s výzkumem co nejlépe, přesto se však dopouští metodologických chyb. Výsledky výzkumu jsou přehledně zpracovány a jsou přínosem k pochopení problematiky vzdělanostních aspirací mladých lidí vychovávaných v dětských domovech.

Otázky do diskuse:

1. Jaký je význam závěrů této disertační práce pro rozvoj pedagogiky jako vědecké disciplíny?
2. Prosím o zodpovězení otázek formulovaných v posudku.

Závěr: Po přečtení a zhodnocení předložené disertační práce, zvážení jejich kladných i záporných stránek mohu konstatovat, že doporučuji disertační práci k obhajobě.